نامە بۆ (ڕێبوار سەعید)ی هونەرمەند.. کاروان عومەر کاکەسوور

بیست ساڵ زیاترە لە نزیکەوە دەتناسم. پێشتر بەرهەمەکانتم دیبوون و دەمزانی یەکێکیت لە هونەرمەندە جیاوازەکانمان. لە ناوەڕاستی هەشتاکان لە هەولێر بە هەندێک لە تابلۆکانت ئاشنا بووم. لە ساڵی (1998) کۆمەڵە چیرۆکی (ئێسپیدیلێن)م لە ڕێگای پۆستەوە بۆ ناردیت. هەر ئەودەم پارچەیەکی ڕۆمانی (ئای لە ڤیلیا لە ڤیلیا!)مت لەسەر یەکێک لە بەرهەمەکانتدا نووسییەوە، کە هێشتا بۆ چاپم نەناردبوو. ساڵی (2001) لە کۆپینهاگن یەکترمان بینی، کە ئەودەم پیشانگایەکت بۆ بەرهەمەکانت کردبووەوە. لەوێ لەبارەی هونەرەوە گفتوگۆمان دامەزراند. لە هاوینی (2009) جارێکی تر لە کۆپینهاگندا پیشانگات کردەوە، کە لەگەڵ هاوڕێیان (میدیا بێگەرد)، (ئاڤان فەتاح)، (ئێنیتا ئێسپاندەر)، (ساکار جەمال)، (نیاز بەیاتی)، (ئاراس وەهاب)، (گۆران هەڵەبجەیی)، (کامەران ئیبراهیم)، (ئالان پەری) و زۆری تردا کاتێکی خۆشمان بە سەر برد. هەر دەمودەست بابەتێکم لەبارەی پیشانگاکەتەوە نووسی و لە کۆڕێکدا پێشکەشم کرد، کە دەبێتە ناوەرۆکی ئەم نامەیەم.

تۆ لەو هونەرمەندانەیت، کە چ لە هونەرەکەی خۆیان و چ لە هونەرەکانی دیکەیش ئاگادارن. هەمیشە لەگەڵ تۆدا دەتوانم بەبێ دوودڵی بۆچوونی خۆم دەرببڕم. ئەو هێمنییەت وام لێ دەکات، بە ئاسانی سەرنجەکانمت پێ بڵێم، بە تایبەتی کاتێک ئەو سەرنجانە پەیوەندییان بە بەرهەمەکانی خۆتەوە هەیە. زیاتر گوێ دەگریت، لەوەی بدوێیت، مەگەر جارجار لەبارەی سەرنجەکانمەوە شتێک ڕوون بکەیتەوە. وەک بڵێی بە چاکی لەوە تێگەیشتبێتی، کە تۆ لە ڕێگای ڕەنگ و هێڵەوە قسەی خۆت کردووە و ئینجا نۆرەی منە لە بارەیانەوە بدوێم. لە بەرهەمەکانتدا هیچ شتێک نابینم، جیاواز نەبێت. هیچ خاڵێکم بەر چاو ناکەوێت، هیی ئەوە بێت بە ئاسانی لێی تێبپەڕم و بە قووڵی بیری لێ نەکەمەوە. ئەم جیاوازییە گەورەیە جۆرێک پارادۆکسی لای هەندێک بینەر دروست کردووە، کە وا بزانن بەرهەمەکانت بۆ شێوەیەک لە شێوەکان لە یەکتر دەچن. لای تۆ تەکنیکێک هەیە، کە دەتوانم ناوی زۆربوون (Reproduction)ی لێ بنێم.

من ئەگەر (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین) کۆمەکی نەکردبام، لەو

پرۆسە نەدەگەیشتم و وام دەزانی جۆرێک لەیەکچوون لە کارەکانتدا هەیە. لە (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)دا ئەوە تێدەگەین، کە هەر گیاندارێک لە گیاندارێکی دیکە جیاوازە، با ئێمە لە شێوەی دەرەوەدا ئەو جیاوازییە بە ڕوونییش هەست پێ نەکەین. هەموو زۆربوونێکیش شێوەیەکی ئەندازەییی هەیە. واتە دوو دەبێتە چوار و چوار دەبێتە هەشت و هەشت دەبێتە شانزدە و… هتد. لێرەدا مەبەستمان ئەوە نییە، کە تۆ لە کاتی بەرهەمهێناندا پشتت بەو تیۆرییە بەستووە، بەڵکوو دەمانەوێت بڵێین هونەر ئەگەرچی تا ڕادەیەکی زۆر پرۆسێکی ڕوواڵایی (Spontaneous)یانەیە، بەڵام ئەوەی کار دەکاتە سەر قووڵیی ئەو هونەرە، بوونی دیدگای فەلسەفییە. کاتێک بە قووڵی سەرنج لە دنیا دەدەین، سەرنجەکانمان لەگەڵ سەرنجی هەموو ئەوانەدا بەر یەک دەکەون، کە بە قووڵی لە هەمان دنیایان ڕوانیوە. لێرەوەیە سەیر نییە، کاتێک دەبینین شێوەکارێک و شاعیرێک و ڕۆماننووسێک و فەیلەسووفێک بەبێ ئەوەی ئاگایان لە یەکتر بێت، سەرنجیان لە بابەتێکی هاوبەش داوە، بەڵام هەر یەکەیان بۆ گەیشتن بە قووڵاییی ئەو بابەتە، کەرەستەی خۆی بە کار هێناوە. وەکوو چۆن لەیەکچوون لە سادەییدا هەیە، لە قووڵاییشدا چ لەیەکچوون و چ جیاوازی هەن، بەڵام ئەوەی قووڵایی لە سادەیی جیا دەکاتەوە، بوونی جیاوازییە لەنێوان قووڵاییەک و قووڵاییەکی دیکەدا، لە کاتێکدا ئاسان نییە تۆ جیاوازی لەنێوان سادەییەک و سادەییەکی دیکەدا بدۆزیتەوە. ئێمەیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە سادەیی لە جووڵە و ئاڕاستە بێبەشە. سادەیی لە ئاستی خۆیدا دەمێنێتەوە و کارلێک لەگەڵ شتەکانی دیکەدا دروست ناکات، بەڵام قووڵایی بەرهەمی جووڵە و ئاڕاستەی شتە جیاوازەکانە، کە‌ دیدگای داهێنەر بزوێنەریانە، بۆیە سەرچاوەی هەموو قووڵاییەکیش، هەر سادەییە. بە مانایەکی دیکە، سادەیی لە ڕێگای کۆمەڵێک پرۆسەسی گۆڕانەوە دەبێتە قووڵایی. ئەگەر داهێنەر دەتوانێت لە سادەییەوە بەرەو قووڵایی هەنگاو بنێت، بەڵام هیچ ڕێگایەک لە قووڵاییەوە نامانباتەوە ناو سادەیی. کاتێک لە ڕێگای هونەری تۆەوە (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)مان بیر دەکەوێتەوە، بە تایبەتی لە مامەڵەکردنی لەگەڵ گیانلەبەر و چەمکی زۆربووندا، ئەوە ئەنجامی ڕوانینی قووڵی تۆیە بۆ ئەم دنیایە، دێنا لە بەرهەمەکانتدا جەستە لەژێر دەستەڵاتی بایۆلۆژیادا نەماوە و وەکوو بوونەوەرێکی سەربەخۆ هەڵدەسووڕێت. (داروین) ئەو زۆربوونەی بە (هەڵبژاردنی سروشتی Natural Selection)ەوە دەبەستێتەوە، بەوەی هەر گیاندارێک لە پێناو مانەوەدا لەگەڵ (ئەویدیکە)دا دەکەوێتە شەڕەوە بۆ بەدەستهێنانی شوێن و خۆراک. ئەنجام ئەوانەی هەڵگری جۆرە خەسڵەتێکن، کە لەگەڵ

دەوروبەردا گونجاوێ، دەمێننەوە. لای تۆ مانەوە بۆ ئەوانەیە، کە زیاترین ڕەگەزی هونەری لە خۆیان دەگرن. لەم تێگەیشتنەوە زیاتر لە گیانلەبەرە

هونەرییەکانت نزیک دەبینەوە و جیاوازیی نێوان هەر یەکێکیان لەگەڵ ئەوی دیکەیاندا هەست پێ دەکەین. دەتوانین ئەوە بێنینە بەر چاومان، کە تۆ خۆت زۆر خۆڕسکانە پرۆسەی (هەڵبژاردنی سروشتی Natural Selection)ت گرتووێتە ئەستۆ و هەر خۆیشت ویستووتە چ جۆرێکی گیاندار لە ناو ببڕێت و چ جۆرێک بهێڵێتەوە. بە مانایەکی دیکە، چی پیشانی ئێمە بدڕێت و چیمان لێ بشاریتەوە. لای (داروین) گۆڕان خاوەێ. گیاندارەکان نەوە لێ دوای نەوە دەگۆڕێن. کەواتە لە پاڵ شوێندا، کاتیش ڕۆڵێکی گەورە لەم گۆڕانەدا دەبینێت. هەردوو ڕەگەزی کات و شوێن لە بەرهەمەکانتدا کاریگەریی گەورەیان لەسەر پرۆسەی ئەو گۆڕانەدا هەیە. ئەگەر لە شوێنێک خاڵێک نیشان بکەین و لە شوێنێکی دوورتر خاڵێکی دیکە، ئەوە بێگومان جیاوازیی ئەو دوو خاڵە بە ئاشکرا هەست پێ دەکەین، لە کاتێکدا ئەو جیاوازییە لەنێوان خاڵێک و خاڵەکەی تەنیشتی، یان بە مانایەکی دیکە گیاندارێک و گیاندارەکەی تەنیشتیەوە، کەمتر دەدۆزینەوە. بۆیەیش دەڕۆین خاڵێک لە شوێنێکەوە دیاری بکەین و خاڵێکی دیکە لە شوێنێکی دوورتر و ناڕۆین سەرەتا و کۆتایی، چونکە لای تۆ سیستەمی کرۆنۆلۆژییانەی مێژوو تێک شکاوە و لە شوێنیدا کاتی بازنەیی دامەزراوە، کە دواتر بۆی دەگەڕێینەوە. لە (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)دا شەڕی گیانلەبەر لەگەڵ سروشت لە لایەک و لەگەڵ جۆرەکەی خۆی لە لایەکی دیکەدا، بەندە بەوەی ئەو گیاندارە چ خەسڵەتێکی تایبەتی لە خۆیدا هەڵگرتووە، تا بتوانێت لەم شەڕەدا بە هێیەوە سەرکەوتن بە دەست بهێنێت. لێرەدا هەڵوەستەیەک دەکەین، بەوەی لەم پرۆسەی سەرکەوتنەدا خەسڵەتی جیاوازجیاوازی وەکوو هێز، خێرایی، زیرەکی، ئازایەتی، ڕەقیی ئێسقان، نەرمیی جەستە، جوانی و زۆری دیکە ڕۆڵ دەبینن، کە دەشێت یەکێک لەو خەسڵەتانە لە دەوروبەرێکی دیاریکراودا سەرکەوتن بە دەست بهێنێت و مانەوە مسۆگەر بکات. لای تۆ ئەگەرچی وەکوو پێشوو ئاماژەمان پێ کرد، زۆربوون هەیە و بەندە بە خەسڵەتی هونەرەوە، بەڵام شەڕ لە پێناو مانەوەدا نییە، بگرە هەوڵێک هەیە بۆ مانەوەی هەموو جۆر و ڕەگەزەکان.

دیسان مەبەستمان ئەو جۆر و ڕەگەزانەن، کە هەڵگری تۆخمی ئیستاتیکان، چونکە ئەوانەی هەڵگری ئەو تۆخمە نەبن، لەژێر کۆنترۆڵی هونەردا دەرناچن و ناگەنە لای ئێمە. ئەگەر لای (پلاتۆن)

جەستە لە ناو دەچێت و ڕۆح دەمێنێتەوە، دەمێنێتەوە و دوای گەیشتنی بە دنیای ئایدیاڵ بۆ جەستەیەکی دیکە دەگەڕێتەوە، ئەوا لە دنیای تێدا جەستە لە ناو ناچێت، کاتێک هەڵگری توخمی ئیستاتیکایە. کەواتە (جەستە گۆڕستانی ڕۆح) نییە وەکوو (پلاتۆن) بە گۆڕستانی ڕۆحی دەزانێت، بەڵکوو جەستە خۆی زمانی ڕۆحە و لەگەڵماندا دەدوێت. یان وەکوو (مێرلۆپۆنتی) پێی وایە جەستە نەک شتێک نییە لە خۆمان جیاواز بێت، بگرە هەر خۆمانین و ئەو ڕێگایەمانە، کە تەعبیری پێ لە خۆمان دەکەین. ئەگەر جیاوازی لەنێوان ئێمە و جەستەماندا نییە، بە هەمان شێوە لەنێوان جەستە و شتەکانیشدا نزیکی و لەیەکچوون هەیە و یەکتر تەواو دەکەن. لە ڕێگای تێگەیشتن لە جەستەی خۆمانەوە، لە دەوربەرمان تێدەگەین. هەر دەربڕینێک لە جەستە، هاوکاتە لە دەربڕین لە دەوروبەر، بۆیە هونەر وەکوو شێوازێکی دەربڕین، بەرهەمی ئەو کۆنتاکت و ئەزموونەیە. دەگەینە ئەوەی بڵێین جەستە لای تۆ ڕێگایەک نییە بۆ دەربڕینی خود، بەڵکوو هەر خۆی خودە. لە یەک کاتدا (من) و (ئەویدیکە)یشە. کەواتە جەستە مانایە، بەوەی ڕووبەرێکە بۆ بەرهەمهێنانی زیاترین وێنە. جووڵەی جەستە تەنیا بۆ ئەوە نییە جیاوازییەکانی خۆی نمایش بکات و لە بوونی خۆیمان ئاگادار بکاتەوە، بەڵکوو بۆ ئەوەیشە ڕووبەرێکی نەزانراو لە دەوروبەر ئاشکرا بکات. سەیر نییە ئەگەر تۆ زۆربەی کات جەستە بە ڕووتی، یاخود با بڵێین لە دۆخی سروشتیی خۆیدا پیشان دەدەیت، بەو مەبەستەی ڕاستەوخۆ جەستەیەک لەگەڵ جەستەیەکی دیکەدا بدوێنیت، بەبێ پەنابردنە بەر هیچ ئامرازێکی پۆشینی وەکوو قوماش. بەپێی ڕوانینی (مێرلۆپۆنتی) ئەزموونی جەستەیەک لەگەڵ هیی جەستەیەکی دیکەدا هەمان شتە و بۆ ئەوەیە، کە بڵێن هەردووکیان بوونیان هەیە. بە مانایەکی دیکە کۆنتاکتی ئێمە لەگەڵ (ئەویدیکە)دا، کۆنتاکتە لەگەڵ خۆماندا. ڕوانینی تۆ بۆ جەستە زیاتر لە ڕوانینی فینۆمینۆلۆجییانەی (میرلۆپۆنتی)یەوە نزیکە، بەوەی بەردەوامبوونی جەستە لەناو گەردووندا بەردەوامبوونێکی سەبجێکتیڤە، نەوەک ئۆبجێکتیڤ وەکوو ئەوسا لەگەڵ (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)دا بەراوردمان کرد، بە تایبەتی لە چەمکی (زۆربوون)دا. ئەگەر ئێمە لای تۆ زۆربەی کات جەستەمان هەیە و پۆشینمان نییە، ئەوە ڕێک لە بەرانبەر ئەو کۆنسێپتەدا خۆمان دەبینینەوە، کە دەڵێت جەستە هەر خۆی زمانە. بەکارهێنانی گەڵا بە مەبەستی پۆشین لە جیاتیی قوماش و هەر مەتریاڵێکی دیکەی کیمیاوی، لەسەر ئاستی سیمبۆلدا پیشاندانی جەستەیە لە دۆخی سروشتیی خۆیدا، وەکوو پێشتر ئاماژەمان پێ کرد. لەو دۆخەی، کە جەستە هێشتا لە سروشت جیا نەبووبووەوە و بەشێکی دانەبڕاو بوو لێی. وەکوو ئەوەی لای (داروین) باس کراوە. دەگەینە

ئەوەی بڵێین ناکرێت باس لە بەرهەمی تۆ بکەین و باز بەسەر چەمکی جەستەدا هەڵبدەین.

پیشاندانی جیاوازیی سەر، یاخود دەموچاو لەگەڵ باقیی جەستەدا، یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی هونەری تۆ، کە دەتوانم بڵێم لە پشت ئەم پرۆسێسەوە ئاگاییەکی فەلسەفی هەیە. ئەمە پرۆسێسی گواستنەوەی دەستەڵاتە لە بایۆلۆژییاوە بۆ وێنە. لێرەوە جەستە بەپێی یاساکانی بایۆلۆژیا بە ڕێوە ناچێت، بەڵکوو دەکەوێتە ژێر دەستەڵاتی وێنەوە. لە ڕێگای ئەو پارادۆکسەی نێوان دەموچاو و باقیی جەستەوە خۆمان لە بەردەم ڕاچەنین و تێڕامانێکی قووڵدا دەبینیەوە. ئەگەر ناو لە دەموچاو بنێین (بەشی سەرەوە)، بەو مەبەستەی لە (بەشی خوارەوە)ی جیا بکەینەوە، کە لە ملەوە دەست پێ دەکات، ئەوا دەڵێین کاتێک هەوڵ بدەین لە ڕێگای بەشی خوارەوەوە بەشی سەرەوە بهێنینە بەر چاو، بێگومان بە لاڕێدا دەچین، بەوەی لە بەشی خوارەوەدا هێز و چالاکی بە دی دەکەین، لە کاتێکدا لە بەشی سەرەوەدا بێهێزی و خەمناکی دەبینین، هەر دەڵێی لەگەڵ دەموچاوێکی دیکەدا جێگۆڕکێی پێ کراوە و وەکوو حاڵەتێکی میتامۆرفۆزی دەرخراوە‌. ئەو کەرەستانەی لەم پرۆسێسەدا بە کار هاتوون، ڕنگ و هێڵن، کە جیاوازییەکانیان لەسەر جەستەدا پیشان داوە. لە بەشی خوارەوەی جەستەیشدا هەڵوێستەیەک دەکەین، کە تۆ زۆرینەی کات سنوورەکانی جەستە دەسڕیتەوە، بەوەی شتەکان لە ئاستی بینینی فیزیکییەوە بۆ ئاستی خەیاڵ دەگوازیتەوە. بە مانایەکی دیکە، ڕێگا نادەیت جەستە بخەینە ناو چوارچێوەی بینینمانەوە، لە کاتێکدا خۆت نەتخستووەتە ناو هیچ چوارچێوەیەکەوە. ئەمە هەر تایبەت نییە بە جەستەی گیانلەبەرەوە، بەڵکوو جەستەی شتەکانیش دەگرێتەوە، وەکوو پێشتر گوتمان لە ڕوانگەی (مێرل□ پۆنتی)ـەوە جیاوازی لەنێوان جەستە و شتەکاندا نییە.

لێرەوەیە‌ مێژوو لای تۆ پێکهاتەیەکی هەمەئاڕاستەی هەیە. واتە ئەو سیستەمی کرۆنۆلۆژییایەی، کە مێژووی فەرمی لەسەری وەستاوە، لەژێر زەبری هێڵ و ڕەنگدا تێک دەشکێت و بێژمار ئاڕاستەی دیکە بەرهەم دێت. بە مانایەکی دیکە، ناکرێت خاڵێک بۆ سەرەتا و یەکێک بۆ کۆتایی دەستنیشان بکەین، بەڵکوو وەکوو پێشتر ئاماژەمان پێ کرد، لەناو ئەو کاتە بازنەییەدا شتێک نامێنێت بە مانای گەڕانەوە. ئەوەی هەیە ئاڕاستەیە لە وێنەیەکەوە بۆ یەکێکی دیکە، بەبێ ئەوەی بتوانین لە ڕووی مێژوویییەوە یەکێکیان بخەینە پێش ئەوەی دیکەیانەوە. ئەو تەکنیکی (زۆربوون)ـە، واتە بوونی ئاڕاستە لە

وێنەیەکەوە بۆ هەر وێنەیەک لە وێنەکانی ناو ئەو بازنەیەدا، دەمانخاتە ناو سیستەمی گێڕانەوەو□، وەکوو ئەوەی لە ئەدەبی گێڕانەوەدا دەیبینین. جیاوازییەکە لە ئایکۆندایە، کە لە نووسیندا تیپەکان و لە هونەری شێوەکاریدا هێڵ و ڕەنگ و فیگەرەکانن. سەیر نییە ئەگەر یەکێک لە کارەکانت دووانزدە تابلۆی لە شێوەی لوولەی وەکوو قوماش بێت، کە بە مانای یادەوریی ساڵێک کێشاوتن. هەر ئەم شێوە لوولەییە خۆی دەلالەتی بێسنووریی کاتە، بەوەی لەسەر ڕووی لوولەکدا ناتوانین شوێنێک بۆ سەرەتا و یەکێک بۆ کۆتایی دەستنیشان بکەین. لێرەدا ئێمە لە بەردەم شێوازی گێڕانەوەی فرەدەنگی (پۆلیفۆنی Polyphony)□داین، بەوەی هەر کارەکتەرێک دەنگی سەربەخۆی خۆیی هەیە.

ئەگەر لە (تیۆریی پەرەسەندن)ی (داروین)دا هیچ نەوەیەک لە نەوەی پێش خۆی و هیچ لقێک لە سەرچاوەکەی ناچێت، ئەوا ئەو چەمکە لای تۆ لە شێوەی عیشقدا دەردەکەوێت، کە بە مانا پلاتۆییەکەی ئەو عیشقە بە جارێ هەڵگری دژایەتی (Contradiction) و ململانێ (Conflict)یە. وەک سەرنج دەدەین لە هەر زۆربوونێکدا دوو توخم لەناو یەکدا دروست دەکەیت، کە لە لایەک لە یەکتر دەچن و لە لایەکی دیکە جیاوازن. ئەو دووانە باوەش بە یەکدا دەکەن و لە ڕێگای ئاماژەکانی جەستەوە‌ دایەڵۆگمان لەگەڵ دادەمەزرێنن، کە ئەم دایەڵۆگە وەکوو (میکایل باختین) دەڵێت مەرجی بوونی فرەدەنگییە. ئەگەر لە ئەدەب و هونەری ئێمەدا هەمیشە جەستەی مێیینە لە ڕێگای خەیاڵی نێرینەوە ئامادە کراوە، یاخود هێنراوەتە بەر چاو، ئەوە لای تۆ هەردوو ئاڕاستەکە لەناو ئەو سیستەمی فرەدەنگی و فرەڕەنگییەدا پێکەوە هەن، بە ڕادەیەک ئاسان نییە سنووری جەستەی مێیینە و نێرینە لە یەکتر جیا بکەیەتەوە، کە وەکوو گوتمان لەناو گوتاری عیشقدا بوونەتە یەک.

سەرچاوەکان:

1- Darwin, Charles, Arternes Oprindelse, oversat af J. P. Jacobsen, Jørgen Paludans Forlag, 1990.

2- Merleau-Ponty, Maurice, Om sprogets fænomenologi, Udvalgte tekster, Oversættelse, forord og indledning ved Per Aage Brandt, København, 1999.

3- Thøgersen, Ulla, Krop og fænomenologi, En introduktion til Maurice Merleau-Ponty filosofi, Danmark, 2004

کاروان عومەر کاکەسوور

بۆ خوێندنەوەی بەشێکی تر بابەتەکانی تری نووسەر کلیکی ئێرە بکەن..

شانۆکاری کورد و ترس لە ئەکادیمییەت.. شکۆ عومەر کاکەڕەش*

سەرنجێکی خێرا لەبارەی ئەو بابەتەی کە چەند ڕۆژێکە شانۆکارانی کردووە بە دوو بەشەوە

دۆخێکی تاڵ هەیە کە هەمووان دەیزانن بەڵام هەر یەکێك لە کارەکتەرەکانی نێوەندەکە بەهۆکاری جیاواز خۆی لێ نەبان دەکات، ئەویش ئەوەیە ئەو بزاوتە شانۆیییەی کە لەم جوگرافیایەدا هەیە و هەندێکمان بە شانۆی کوردی ناوی دەبەین، لە دۆخێکدایە کە هیچ کەسێکی دەرەوەی خۆمان حەسوودی پێ نابات. هەڵبەت ئەوەش بۆ خۆی چەندین هۆکاری هەیە کە دەکرێ لەسەر بەشێکیان بوەستن.
بۆ نمونە تاکو ئەمڕۆ هیچ ئەزموونێکی سەربەخۆ و خاوەن مۆرکی تایبەت بە خۆمان نەبووە و نەمانتوانیوە لە ناوەندە شانۆییەکانی جیهاندا بەوانی تر بڵێین ئەمەیە کە ئێمە دەیکەن و ناوی شانۆمان لێیناوەو لەم خاڵە و لەوەی تریان لەوەی ئێوە جیاوازترە. یاخود بە مانایەکی دیکە ئێمە خاوەنی شانۆیەکی ڕەسەنی کوردی و خاوەن ناسنامە نین.
ئەمە بۆخۆی گرفتی سەرەکی ئێمەیە لەم کایەیەدا، کە خۆی لە بنەڕەتدا ئەم هونەرە داهێنراو و موڵکی ئێمە نیە، بەڵکو نزیکەی

سەد ساڵێکە لە گەلانی دەوروبەرمان بە دەستی دوو وەرمانگرتووە. ئەمەش تا رادەیەك ئاسایيە ئەگەر ئێمە بمانتوانیبایە ئەم هونەرە بە کلتور و کەلەپور و ژیاری خۆمان ئاشنا بکەین و لە بەرئەنجامدا شانۆیەکی رەسەن و تایبەت بە خۆمان دروست بکردایە ئەوکات لە کۆڵ زۆر کێشەی دیکە دەبوینەوە.
بە تێپەڕینی کات ئەم هونەرە خواستراوە بە فۆرمە رۆژئاواییەکەی، لەلای ئێمە قۆناغی ئەماتۆریی بەجێهێشت و لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی رابردوو و بەرەودوا، ئیدی ئارەزوومەندانی هونەری شانۆ روویان لە ناوەندەکانی خوێندنی پەیمانگا و زانکۆکان کرد بۆ ئەوەی لە چوارچێوەیەکی زانستیدا بنەماکانی ئەو هونەرە وەربگرن و تادەهاتیش ئەم ویستە زیاتر گەشەی دەکرد و لە ئەنجامدا ژمارەی شانۆکاری دەرچووی ناوەندە هونەری و ئەکادیمییەکان زیاتر دەبوو.
بەڵام گرفتی سەرەکی لێرەوە دروست بوو کە بریتی بوو لە سەرهەڵدانی ئەو ململانێیەی کە ساڵانێکە لە نێوەندی شانۆی کوردیدا لەژێر ناوی ئەکادیمیەت و نا ئەکادیمیەتدا خۆی بەیان دەکات. کە هەردوو بەرەکە رەوایەتی بەخۆیان دەدەن و بەرامبەرەکەیان رەت دەکەنەوە، ئارەزوومەندان و کەسانی دەرەوەی ناوەندە فێرکارییەکان پێیانوابووە کە ئەوان هەڵقوڵاوی نێو کۆمەڵگان و هونەرێکی خۆرسك پێشکەش دەکەن و دەکرێ هونەرمەند لە دەرەوەی ناوەندەکانی فێربوونیش دورست ببێت و داهێنانیش بکات. لەبەرامبەردا دەرچووانی ئەو ناوەندانە بانگەشەی تیۆر و میتۆد و زانستیبوونی هەنەرەکەیان دەکرد و پێیانوابوو کە چیدی ناکرێ هونەرێکی قوڵ و فراوانی وەك شانۆ بەشێوەیەکی سادە و رووکەشانە و دوور لە تێزە زانستییەکانی دنیا پێشکەش بکرێت و هەر لە قۆناغی لێکاڵیدا بخولێینەوە. بێگومان ئەم باسە تائەمڕۆش بەدەوامە.
بەڵام ئەگەر بەووردی سەرنج بدەین ناتوانین بزانین کە کامیان بۆچوونێکی تەواو دروستیان هەیە، چونکە گەر سەیری مێژوو بکەین دەبینین هەریەکەیان بە جۆرێك لە جۆرەکان راستن و چەندین هونەرمەندی داهێنەر لە دەرەوەی ناوەندکانی ئەکادیمیەت و فێربوونەوە دروست بوونە و خاوەنی داهێنانن لە بوارەکەدا. هەروەك بۆچوونی شانۆکارانی دەرچووی ئەکادیمیا و ناوەندە فێرکارییەکانیش دروستە کە دەبینین ئەمڕۆ لە رێگەی فێربوون و قۆڵبوونەوە تێیدا و دروستکردنی چەندین ناوەندی ئەکادیمی لەسەر ئاستی دوونیا، هونەری شانۆ گەیشتووە بە چ ئاستێك و ئاستەکانی پیشەگەری لەو هونەرەدا بەکوێ گەیشتوون!
یەکێکی دیکە لە گرفتە بەردەوام و کوشندەکانی نێوەندی شانۆی کوردی ئەوەیە، کە شانۆکار لەم جوگرافیایەدا زۆر موقنیعە و رێژەیەکی

زۆری ڕەهایان بە تەنها لە دبلۆم یاخود بکالۆریۆسێکدا ئیکتیفا دەکەن و ئیدی پێیوایە ئەکادیمیەت تائێرەیە و بەس، بێئاگا لەوەی کە بەم هەنگاوە دەرفەت بۆ کەسانی لاواز و سست دەرەخسێنێت تا بخزێنە ناوەندە فێرکاریی و ئەکادیمییەکانەوە و بەهەرجۆرێك بێت دەبێت بە خاوەنی بڕوانامەی باڵا (ماجستێر و دکتۆرا) و ئیدی ئەو دەبێتە پێشەنگ و لە نەبوونی کەسانی جدی و ئەکتیڤی شانۆدا ئەو دەبێتە پێشڕەو و مامۆستای زانکۆ و توێژەر و لێکۆڵەر و … هتد بەکورتی دەبێتە خاوەنی کۆی بابەتەکە، بەڵام بەشێوەیەکی ناشرین. کە دواجار تەنها فێرخوازانی شانۆ باجە قورسەکەی دەدەن و بەشێوەیەکی شێواو هونەری شانۆ لەسەر دەستی ئەو دکتۆر و پرۆفیسۆرانە وەردەگرن و لە ئەنجامیشدا زەرەرمەندی یەکەم نێوەندە شانۆییەکەیە.

ئالێرەوە ئیشکالیەتی سەرەکی دەستپێدەکات کە بریتییە لە بەدحاڵیبوون و دروستبوونی رق بەرامبەر ئەو چەمکەی کە پێی دەوترێت ئەکادیمییەت! کە دواجار هەر خودی شانۆکاران خۆیان لێی بەرپرسیارن و هۆکارن بۆ دروست بوونی ئەو دۆخە. واتا ئەگەر بێت و شانۆکاری کورد وەك چۆن لە سی بۆ چل ساڵی رابردوودا بە گرنگییەوە رووی دەکردە ناوەندە فێرکارییەکان بۆ بەدەستهێنانی بڕوانامەی بکالۆریۆس، هەر بەو روحیەت و عەشقەوە بەردەوام بوایە تا بڕینی خوێندنی باڵاش ئەوا بێگومان ئێستا دەستەبژێرێکی زۆر باشی شانۆکار-توێژەری ئەکادیمیی بە ئاگا لە نێوەندی شانۆی کوردیدا حزوری دەبوو و دەرفەتیش بەو جۆرە کەسانە نەدەدرا کە لەسەرەوە باسمان کرد.

بەرای من ئەو ململانێیەی کە لەسەرەوە باسکرا ئەمرۆ بەجۆرێکی دی و لە فۆرمێکی تردا خۆی دەردەخات کە بریتییە لە ململانێی نێوان هەڵگرانی بڕوانامەی دبلۆم و بکالۆریۆس لەگەڵ هەڵگرانی بڕوانامەی باڵا. کە ئەمەشیان بێخۆی بابەتێکی تەندروست نیە. چونکە دەکرێ ئەکتەر، دەرهێنەرێکی بەهرەمەند هەبێت و سەرکەتوو و بگرە داهێنەریش بێت. بەڵام کاتێك باسەکە دێتە سەر پیشەمەندی دەبێت هەڵوەستەیەك بکرێت و بە دروستی لەوە تێبگەین کە ئەوە خوێندنی ناوەندە ئەکادیمییەکان و خوێندنی باڵایە شانۆکار دەکاتە پیشەمەند. جا ئەم بۆچوونە بۆ کاری توێژینەوە و لێکۆڵینەوە و رەخنەگر و تارادەیەك نوسین بەگشتی هەر زۆر دروست و لەجێیە و هیچ گومانێك هەڵناگرێت، بەوەی کە کەسی ئەماتۆر ناتوانێت ببێتە رەخنەگر و توێژەر لە شانۆدا، ئەویش لەبەر یەك هۆکاری زۆر سادە و روون کە بریتییە لەوەی توێژینەوە پێویستی بە فێربوونە و مومکین نیە کەسێك بەبێ تێپەڕین بە فلتەرەکانی ئەو نێوەدانە بتوانێت

لێکۆڵینەوەیەکی زانستی و تەندروست و پشتئەستور بە بنەما نەگۆڕەکانی بنوسێت و بڵاوی بکاتەوە. کە بەداخەوە ئەم حاڵەتیان لە شانۆی کوردیدا هەر زۆر بەزەقی بەرچاو دەکەوێت و هەرکەسێك کەی پێی خۆش بێت دوای بینینی چەند نمایشێکی شانۆیی بەخستنەرووی چەند سەرنجێك، پێشگری گەورە گەورەی وەك رەخنەگر و توێژەر و نوسەری دیار دەخاتە سەر ناوەکەی، کە دواجار ئەگەر کەمێك لێی وورد بینەوە دەبینین ئەوەی کە نوسیویەتی جگە لە رەخنەیەکی وەسفیی زۆر سادە ناچێتە هیچ خانەیەکی ترەوە. بەڵام گرفت لێرەدا ئەوەیە کاتێ باس لە چەمکی ئەکادیمیەت دەکەی، راستەوخۆ ئەوان وێنەی ئەو کەسانەیان دێتە بەچاو کە ئێستا لە غیابی کەسانی جدی و ئەکتیف بوونەتە خاوەن بڕیار و ناوەندکان بەڕێوەدەبەن و تۆمەتی ئەوە دەبەخشنەوە گوایە ئێمە بانگەشەی ئەوە دەکەین کە جگە لە دەرچووانی ئەکادیمیا هونەرییەکان کەس بۆی نیە نزیکی شانۆ بکەوێت!

*خوێندکاری ماجستێر لە دەرهێنانی شانۆییدا

کورتەیەک دەربارەی ڕۆمانی ” هیبتا’ی مەحمود سادق.. شەماڵ بارەوانی

“هێپتا”شاکارێکی ناوازەی “مەحمود سادق”نووسەرو ڕۆمان نووسی میسریە،و،یەکەم چاپی لەساڵی”٢٠١٤”لە هاتە وەشان و ناودەنگێکی باشی بەدەست هێناو دەنگدانەوەیەکی گەورەی درووست کردو کۆپیەکی زۆری لێ فرۆشراو بۆ پێی لیستی پڕفرۆشترینی ڕۆمانەکان، بەماوەی ٣ساڵ لەوڵاتی میسر، لەپلەی یەکەم و پڕ فرۆشترین ڕۆمان بووەو تا ئێستا زیاد لە ٤٥جار چاپکراوەتەوە،
ئەو بەرهەمە ئەدەبیە مەزنە خۆی خزاندە نێو جیهانی سینەماو فیلمەوەو لەساڵی”٢٠١٦” لەلایان “هادی الباجوری”دەرهێنەری میسریەوە،بۆ پاڵەوانێتی کۆمەڵێک ئەستێرەو ئەکتەری ناوداری ئەو وڵاتە لەنمونەی:عەمر شەریف، ماجدلکدوانی،ئەحمەد مالیک، یاسەمین ڕەئیس، دیناشەربینی، و بۆ بەژدای خاتونە گورانی بێژ”نیلی کەریم

“و چەندان ئەکتەری تر فیلمێکی سینەمایی لێ بەرھەم ھێندرا.
ھێپتا.ڕۆمانێکی ڕۆمانسییەو نووسەر بە ناو□□ک□کی قوڵ و زمانێکی پاراو سادەو دوور لەگرێ دایڕشتووە،و ڕۆمانسیەت و فەلسەفەی ئاوێتەکردووەو چیڕۆکەکانی تێکەڵیەکن لە خۆشەویستی و ئازار.
ھیێتا.ھێمایە بۆپێگەی باڵابوون و گەیشتن پلەکەمال.
دنیایەکی جیاوازە،
گەشتێک□ بۆ جیھانی خۆشەویستی.
چیڕۆکی عیشق و ناڵەو ئومێدە.
نووسەر لەو بەرھەمەیدا باس لەقۆناخەکانی خۆشەویستی و پەیوەندی سۆزداری دەکات.لەو ھەستەی مر□ق د□دوێت ، کاتێک دەکەوێتەداوی خۆشەویستی کەسێکی ترەوە.
چەمکی”ھێپتا”زاراوەیەکی گریگی و یۆنانیەو بەواتای ژمارە حەوت”٧”دێت و نووسەریش لێرە پەیوەندی عاتفی و ھەستی خۆشەویستی بۆ “٧” قۆناخ دابەش کردووەو بە شێوەیەکی زانستی و جوایەز لەسەرخۆشەویستی دەدوێت لەو حەوتقۆناخەدا.
لەو حەوت قۆناخەی. ھەر قۆناخەو جۆرێک لە خۆشەویستی ئەزمون دەکرێت و لەھەر ٧قۆناخدا. بەپێی قۆناخەکان گۆڕانکاری بەسەر شێوەو جۆری خۆشەویستییەکە دا دێت. خۆشەویستی قۆناخی مناڵی جیایه لە خۆشەویستی لە تەمەنی ھەرزەکاری
ھەروەھا خۆشەویستی لەقۆناخی گەنجێتیدا، جوایەزە لەگەڵ ئەو خۆشەویستییەی قۆناخی ناوەڕاستی تەمەن، کەچی لەھەموو ئەو گۆڕانکاریانەی لەخۆشەویستی ڕوودەدەن،گۆڕانکاریییەکان لەیەک مر□قدایە، تەنھا قۆناخەکانی تەمەنی ئەو کەسە گۆڕانکاریان بەسەردا دێت و ئەو گۆڕانکاریانەی قۆناخی تەمەن، دەبن بە ھۆکار بۆ گۆڕانکاری لە شێوەو شێوازی خۆشەویستی.

چونکە مر□ق ل□ ھەرقۆناخێک لەو قۆناخەی تەمەنیدا، لەمنداڵی و ھەرزەکاری و گەنجی و ناوەڕاستی تەمەندا. بەئەزمونی جیاوازدا تێدەپەڕێت و شتی تازە دەبینێت و وانەی نوێ فێردەبێت و زانیاری و مەعریفەی تر لەو بوارە وەردەگرێت و گۆڕانکاری لەھزر و سایکۆلۆجییەت و ھەستی دا درووستدەبن.
بۆیەکا نووسەر پێی وایە بۆوەی لەپێوەندی سۆزداری سەرکەوتووبیت و لە پیرۆزی چەمکی عیشق تێبگەیت، دەبێت ئاگاداری ئەو”٧”قۆناخە بیت و ھەر قۆناخێک لەو قوناخانە.جۆرێک لە خۆشەویستییەو بەشێوازێکی جیاواز کاریگەری لەسەر بیرکردنەوەو دەروون و شعور و کەسایەتی و بڕیارەکانی مر□ق درووست دەکات،
نووسەر ئەو حەوت قۆناخە لەڕێگای گێڕانەوەو کۆمەڵێک قۆناخی

جیاوازو چوار چیڕۆکی جوایێزو چوار کەسایەتی، بەناوەکانی”ە“ کە گوزارشتە لەتەمەنی گەنجێتی و “ب” هەرزەکاری و”ج“ ناوەڕاستی تەمەن و ”د“منداڵی ، و ٧ قۆناخی جوایێز.

قۆناخی:

سەرەتا.

گەیشتن.

پەیوەندی.

پەیبردن.

ڕاستی.

بەیاردان.

هەپتا.

قۆناخی یەکەم، جوانترین و پاکترین قۆناخە، لە پەیوەندی.گەرچی قۆناخەکی سەرەتانەیەو بیرکردنەوەو ئەقڵ تێیدا ونەو هەست و سۆزێکی مناڵانەی تێدا زاڵەو مرۆق لەو قۆناخەدا نازانێت ئەو پەیوەندیەی هەڵەی بژاردووە، تاچەند ڕاستەو ئەو بڕیارەی داویەتی لەجێی خۆیەتی یاخود نا،

ئەو قۆناخەی ئەو کەسەی کەوتووەتە داوی خۆشەویستییەوە، وا دەزانێت هەمو ژیان تەنها ئەوکاتەی چرکە ڕۆمانسیەکانییەتی و بیرو هۆش و هۆشیاری تەنها لەو کاتەدایە!.

قۆناخی دووەم.قۆناخی دان پیانانە، ئەو قۆناخە هەردووک خۆشەویست ئەو شتەهاوبەشانەی نەوانیان باس دەکەن و لەخاڵە لێکچووەکانیان دەدوێن،

قۆناخی سێیەم. قۆناخی پێکەوە بەستنەوەیانە، قۆناخی ئاوێتە بوونی ڕۆح و تێکەڵ بوونی دووگیان و توانەوەیانە لەیەک جەستەدا، دوای ئەوەی باسی خاڵە لێک چوو و شتە هاوبەشەکانی نەوانیان کرد.

قۆناخی چوارەم. قۆناخی سەدمەو شۆکە، ئەو قۆناخەی هەردووک خۆشەویست بە ئەقڵ لەشتەکان دەڕوانن و ئەو سۆزە زاڵەی پێشوتر پەردەی کوێری بەسەر بیرو هۆش و ئەقڵیان دادابوون لادەچێت و چاوی ئەقڵیان دەکرێتەوەو چیتر دڵ ناتوانێت سەروەرو بڕیاردەرو حاکم بێت و لەجیاتی ئەقڵ و ئاوەزەوە بڕیاربدات و گڵۆپی ئاوەز بکوژێنێتەوەو کوێرانە شوێن سۆز بکەوێت، لەو قۆناخەدا، هەردووک خۆشەویست لەوە تێدەگەن کە پێشووتر لەبەر زاڵبوونی هەست و سۆزو لایەنە عاتفییەکە نەیان توانیوە ڕاستیەکان وەک خۆیان ببینن و بەدرووستی هەڵسەنگاندن بۆ شتەکان بکەن و تەندرووستانە بڕیاربدەن، لێرەوە تێدەگەن کە ئەوان تا ئێستا تەنها خاڵە هاوبەشەکانی نەوانیان بینیوە،لەشتەجوانەکان دوواون.

ئیدی پەردەکان لادەچێن و ڕاستییەکان ئاشکرا دەبن و نهێنییەکان خۆیان نمایش دەکەن و خاڵە جوایێزەکان بەدەردەکەون و ئەو هەموو جیاوازی و پنتە ناکۆکەی نێوانیان بە ڕۆشن دەبێتەوەو ئەو کەم و کوڕی و ناشرینی و عەیب و عارانە دەبینن، کە پێشوتر نەیان توانی بوو بیان بینن، ئیتر و درک بە ڕاستییەکان دەکەن و یەکتری وەک ئەوەی هەیە لەواقع و حەقیقەتدا دەناسن، نەک بەو شێوە فانتازیایەی بەری نها لە خەیاڵی خۆیان لە بارەی یەکتری دایان ڕشتبوو و لەدڵ و دەروونیاندا وێنەیان بۆ کێشابوو! ئیدی بەو چەشنە ئەوە قۆناخی پێی بردن بە ڕاستییەکانە.
قۆناخی پێنجەم،ئەو قۆناخەی هەردووک لایەن بەشێوەیەکی تەواو، دوور لەماکیاج و ماسک و موجامەلە، دوور لە ڕازاندنەوەو جوانکردن، دوور لە شاردنەوەو فریودان و درۆ، دوور لە خەیاڵ و فەنتازیا، یەکتری دەناسن و لە ڕاستەتی پەیوندی نێوانیان تێدەگەن.
قۆناخی شەشەم، قۆناخی بڕیاردانە، بڕیادانەکی چارەنووس ساز و یەکلاکەرەوە، دووای ئەوەی هەردووک تەڕەف هەموو شتێک لەبارەی یەکترییەوە دەزانن و حەقیقەت و جەوهەری یەکتریان بۆ ڕۆشن دەبێتەوەو پەردەو ماسک و ماکیاجەکان لادەچن و کۆد و نهێنییەکان ئاشکرا دەبن.
ئیدی بڕیار دەدەن. ئایە پەیوندییەکەیان درێژە پێبدەن و بەردەوام بن لە خۆشەویستی؟، یاخود لەرێوە کۆتایی بە هەمو شتێک بێنن و ئەو پەیوەندییە سۆزدارییەی نێوانیان ڕابگرن؟.
قۆناخی هەوتەم، کۆتا قۆناخ، ئەو قۆناخەیە کە نووسەر ناوی ناوە"هەپتا"قۆناخی باڵابوون و کەماڵ لە خۆشەویستی،
ئەو قۆناخەی هەردووک لایەن، دوای ئەوەی بڕیاردەدەن کە خۆشەویستییەکەیان بەردەوامی پێبدەن و پەیوەندییەکەیان نەپچڕێنن.
مەحمود سادق.لەدایک بووی ساڵی۱۹۸۷،و خاوەنی چەندین بەرهەمی ئەدەبی و ڕۆمانی ناوازەیە،وەک ڕۆمانەکانی:
“طه الغريب ” ٢٠١٠ .
” بضع ساعات فی یوم ما” ٢٠١٢ .
“أنستا حياه” ٢٠١٥ .
” أنت فليبدأ العبث” ٢٠١٧ .
....

شەماڵ بارەوانی